

Ольга Хвостенко,
 спец. вищої кат., вчитель-методист,
 Полтавська загальноосвітня школа
 I-III ступенів № 5

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ТА ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З БАТЬКІВСЬКОЮ ГРОМАДОЮ ШКОЛИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ В СІМ'І

Стаття присвячена проблемі попередження різних видів насильства над дітьми в сім'ї. Автором зроблений аналіз наукових досліджень, який дозволив визначити, що проблема має глобальний характер і вимагає формування педагогічної культури батьків, а також організації просвітницької та профілактичної роботи з батьківською громадою педагогічними працівниками школи.

Olha Khvostenko

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL AND PREVENTION WORK WITH PARENTS ON PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN

The article examines the prevention of various types of domestic violence against children. The author made an analysis of surveys which allowed for concluding that the problem is of a global nature and requires the development of pedagogic culture of parents and organization of educational and preventive work with parents on the part of teaching staff of school.

Соціальна та економічна криза в Україні, різний рівень достатку громадян, відсутність упевненості у завтрашньому дні, погіршення матеріального становища – фактори, що сприяють зростанню напруження в суспільстві. В результаті загострюється проблема насильства, від якого найбільше потерпають діти, підлітки, молодь. Статистика свідчить, що 30-40% всіх насильницьких злочинів відбуваються у сім'ї. За свідченнями дітей, з жорстокістю вони зустрічаються вперше у власній сім'ї, з боку батьків та старших сестер і братів; приблизно в 45-49% сім'ях має місце насильство над дітьми [6, с. 74]. Якщо враховувати всі погрози, то практично кожна дитина хоч один раз зіштовхувалася з проявами жорстокості, тиску, насильства з боку своїх батьків.

Організація Об'єднаних Націй прийняла низку документів – Декларацій, Конвенцій та інших документів, які при прийнятті їх окремими державами допомагають визначити та долати різні види дискримінації та насильства щодо особистості. Так, у Законі «Про охорону дитинства в Україні» зазначено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, ... мають забезпечуватись на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини [1].

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» визначає насильство як будь-які навмисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. Також законом визначено такі види насильства в сім'ї: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне [5].

Насильство над дітьми в сім'ї – явище давнє. До його аналізу зверталися у своїх працях ще Ж.-Ж Руссо, М. Монтесорі. Проблему насильства у своїх роботах досліджували вітчизняні і зарубіжні вчені: психологи І. Д. Бех, О. І. Захаров, О. Б. Орлов, З. Фрейд, Е. Фромм, Е. Міллер, педагоги Л. С. Нечепоренко, Н. Опухова, В. В. Радул, соціологи А. А. Бесєдін, О. В. Бойко, Г. Паттерсон, юристи Е. І. Скакунов, В. А. Туляков та ін. Насильство в сфері шлюбно-сімейних відносин у контексті конфліктології аналізували А. Я. Анцупов, А. Г. Здравомислов, Л. А. Петровська, Т. М. Титаренко. Разом з тим, питання, пов'язані з просвітницькою роботою, профілактикою насильства в сім'ї, залишилися й дотепер недостатньо дослідженими.

Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування організації просвітницької та профілактичної роботи з батьківською громадою школи щодо попередження насильства в сім'ї.

Проблема профілактики насильства в сім'ї набуває актуальності у зв'язку з тим, що саме у дитячому, підлітковому та юнацькому віці дитина вчиться відстоювати власні інтереси і позиції, захищати себе і свій соціальний статус. При цьому дитина чи підліток набуває, засвоює ті зразки поведінки, що їй демонструють дорослі, сприймаючи їх як норму, переносить і реалізує у суспільному житті, а згодом у власній сім'ї [6, с. 75].

Враховуючи, що батьки готують свою дитину до майбутнього самостійного життя, яке несе в собі численні обов'язки перед собою, так і перед суспільством, навчально-виховні заклади системи освіти повинні здійснювати організаційно-практичну роботу щодо формування їх педагогічної культури. З метою позитивного впливу родини та сім'ї на формування молоді слід усіяко підносити пріоритети родинного виховання, акцентувати увагу батьків на відповідальності сім'ї за виховання і долю дитини [3].

Фактори й умови, що детермінують виникнення насильницької поведінки:

- відсутність у соціальній свідомості чіткої оцінки фізичних покарань;

- демонстрація насильства у засобах масової інформації;
- недостатнє розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми;
- низька правова грамотність населення;
- низька обізнаність дітей щодо своїх прав;
- недосконалість законодавства.

Здійснення профілактичних заходів щодо насильства в сім'ї покладено державою на служби дільничних інспекторів міліції, служби кримінальної міліції у справах неповнолітніх. Тобто сама проблема насильства в сім'ї вирішується переважно як ліквідація наслідків насильства: проведення вторинної та третинної профілактики. Для первинної профілактики цієї проблеми необхідно здійснювати організаційно-практичну роботу щодо формування педагогічної культури батьківської громади. Саме навчально-виховні заклади системи освіти можуть позитивно вирішити це питання.

Розкриємо сутність таких форм роботи з батьками [2, с. 135]:

Батьківські університети – це організаційна форма просвітницької роботи, розрахована на постійний склад слухачів, систематичне проведення лекцій та практичних занять. Мета таких занять – пропаганда певних знань серед населення, надання батькам допомоги і знань щодо профілактики насилля над дітьми, поглибленню зв'язків між школою та сім'єю.

Індивідуальні консультації – форма роботи з батьками, яка передбачає надання педагогами допомоги батькам з різних проблем родинного виховання. Індивідуальні консультації корисні тим, що батьки одержують адекватне уявлення про шкільні справи і поведінку дитини, а вчитель – необхідні йому дані для більш глибокого розуміння проблем кожного учня. Обмін інформацією з обох сторін приводить до взаємної згоди щодо конкретних форм батьківського сприяння школі та навпаки.

Тренінгові заняття з батьками проводяться з метою розширення комунікативних можливостей батьків, їхніх уявлень про себе і про дитину, зміцнення позитивних якостей учасників, розуміння інших людей, пошуку оптимальних шляхів спілкування з дитиною на підставі повного її прийняття, ефективних форм і методів виховання дитини.

Лекція – послідовний монологічний виклад узагальнених знань. Види лекцій: лекція-інструктаж, лекція-показ, лекція-репортаж, науково-популярна лекція. Лекція передбачає доказовість висунутих положень, емоційне забарвлення, використання прийомів активізації уваги, врахування індивідуальних та групових особливостей слухачів.

Практикум – це форма вироблення у батьків педагогічних умінь щодо виховання дітей, ефективного вирішення будь-яких ситуацій, своєрідне тренування педагогічного мислення батьків-вихователів. Під час педагогічного практикуму вчитель пропонує знайти вихід з будь-якої конфліктної ситуації, що може скластися у взаєминах батьків і дітей, батьків і школи і т. ін., пояснити свою позицію в тій чи іншій передбачуваній ситуації, яка реально виникла.

Батьківські збори – робота з колективом батьків учнів. Це форма організації спільної діяльності батьків і вчителів, яка передбачає їх спілкування з метою підведення підсумків, обговорення актуальних питань навчання і виховання, прийняття рішень. Класні батьківські збори – громадський орган, що визначає своїми рішеннями завдання, зміст і напрям роботи класного колективу класу в школі, а також виховання дітей у родині. Класні збори – одна з форм педагогічного навчання батьків. Види батьківських зборів: організаційні, тематичні, підсумкові тощо. Тематику батьківських зборів розробляє класний керівник, її обговорюють на засіданні батьківського комітету [7].

Батьківські педагогічні конференції – форма педагогічної освіти, що дозволяє розширити, поглибити і закріпити знання про виховання дітей. Конференції можуть бути науково-практичними, теоретичними, читацькими, з обміну досвідом тощо. Тема конференції завжди конкретна, повідомляється заздалегідь. Її проведення супроводжується виставкою педагогічної літератури, дитячих робіт, розповсюдженням буклетів, переглядом фільмів, вистав дитячих театрів, стимулюються виступи батьків і педагогів. Конференція приймає рекомендації. Ця форма роботи є засобом взаємодопомоги батьків, стимулювання батьків до виховання дітей.

Враховуючи вікові особливості учнів, тематика конференцій має бути відповідною. Для батьків молодших школярів: «Права дітей. Декларація прав дитини», «Здоровий спосіб життя – здорова сім'я». Для батьків учнів середніх і старших класів: «Міжнародні механізми захисту прав людини в Україні», «Любов та сім'я» тощо.

День відкритих дверей у школі. Це може бути один день на місяць, рік. Запрошуються всі батьки. Їм пропонується відвідати уроки, проконсультуватися з учителями, психологами, соціальними педагогами, медичною сестрою та лікарем школи.

Анкетування батьків проводиться з метою визначення наявності конфліктних ситуацій в родині, непорозуміння з дітьми, насильства над ними. З'ясувати це допоможе наступна анкета:

1. Чи стежите ви за статтями в часописах, телевізійними або радіопрограмами на педагогічну тематику? Чи читаете ви час від часу книжки про проблеми виховання?
2. Чи вважаєте ви недоліки в поведінці вашої дитини результатом упущення вами якихось моментів у вихованні?
3. Чи є ви разом із чоловіком (дружиною) одностайними у вихованні ваших дітей?
4. Чи приймаєте ви допомогу вашої дитини в певній діяльності, навіть у тому випадку, якщо справа від цього не виграє?
5. Чи забороняєте ви щось або караете дитину тільки в тому випадку, коли це цілком виправдано і необхідно?
6. Чи вважаєте ви послідовність у вихованні одним з основних педагогічних принципів?
7. Чи вважаєте ви, що середовище й оточення – один із чинників, який істотно впливає на виховання дитини?
8. Чи вважаєте ви заняття спортом і фізкультурою чинниками гармонійного розвитку дитини?
9. Чи вважаєте ви, що краще попросити про щось свою дитину, ніж наказати це зробити?
10. Якщо вам доводиться сказати дитині: «У мене зараз немає вільного часу» або «Почекай, поки я скінчу роботу», чи буває вам від цього неприємно?

За кожен позитивну відповідь – 2 бали; за відповідь «інколи» – 1 бал; за негативну відповідь – 0 балів.

Результати: Менше 6 балів – справи ваші кепські. Спробуйте терміново почати вивчення азів батьківської педагогіки.

Від 7 до 14 балів – поняття про батьківські обов'язки у вас є, але необхідно більше часу й уваги приділяти дітям, частіше з ними спілкуватися.

Більше 15 балів – ви справляєтесь з батьківськими обов'язками, але не заспокоюйтеся на цьому і не думайте, що ви робите все можливе – в батьківській праці не буває меж.

Ведення учнівського портфолію. Портфолію – це не лише папка досягнень школяра, а й можливість виявлення й розвитку творчих здібностей дитини, розкриття її індивідуальності. Якщо батьки залучаються до створення та ведення портфолію, вони зможуть краще пізнати свою дитину, розкрити її індивідуальні здібності, зрозуміти її інтереси, захоплення, проблеми.

Насильство в сім'ї є не специфічно українським явищем, а універсальним, загальним. У різних формах і проявах воно існує в усіх без виключення країнах, незалежно від їх суспільного і державного устрою. Жорстоке поводження з дітьми у сім'ях – не така вже й рідкість. Часто плутаючи методи виховання із звичайним насильством, батьки намагаються бути «роздавниками» життя власної дитини. Не знаючи іншого ставлення, діти не можуть правильно оцінити ситуацію, тому самі, вважаючи себе винними, навіть не намагаються захиститись.

Жорстоке поводження з дітьми і нехтування їх інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є: серйозний вплив на здоров'я, розвиток і соціалізацію дитини, нерідко – загроза її життю або навіть смерть. Проаналізувавши дані з цієї проблеми, можна дійти висновків, що жорстоке поводження з дітьми є великою проблемою й потребує подальшого вивчення й розробки профілактичних заходів та проведення просвітницької роботи з батьківською громадою. Отже, профілактика сімейного насильства над дітьми буде найефективнішою при формуванні педагогічної культури батьків, залучення їх до різноманітних заходів, що проводяться в школі, вихованні моральних якостей у дітей та молоді. У свою чергу, це вимагає цілеспрямованої підготовки педагогів щодо запобігання насильства над дітьми в сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-14>.
2. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей : [навч.-метод. посіб. / К. Левченко, О. Удалова, І. Трубавіна та ін.]. – К. : «Юрисконсульт», 2006. – 210 с.
3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
4. Конвенція ООН про права дитини // Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 784 с.
5. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 10. – Ст. 70.
6. Роменський Г. Домашнє насильство та шляхи його подолання / Г. Роменський // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – 2004. – Вип. 5. – С. 74 – 78.
7. Співпраця вчителя з батьками / О. Коберник, Л. Мотрич. – К. : Науковий світ, 2002. – 134 с.